

Viite: VN/3528/2021

Asia: Lausuntopyyntö mietinnöistä koskien yhdenvertaisuuslain osittaisuudistusta

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry:n lausunto

Velvollisuus edistää yhdenvertaisuutta varhaiskasvatuksessa

Mitä mieltä olette ehdotuksesta, jolla yhdenvertaisuussuunnittelovelvollisuus ja yhdenvertaisuuden edistämisen velvollisuus laajenisivat koskemaan varhaiskasvatuksen järjestäjiä ja palveluntuottajia?

SOSTE kannattaa ehdotusta.

- Varhaiskasvatuksen järjestäjien ja palveluntuottajien toimipaikkakohtaiset suunnitelmat yhdenvertaisuuden edistämiseksi, syrjinnän tunnistamiseksi ja syrjintään puuttumiseksi vahvistavat yhdenvertaisuustyötä heti kasvatus- ja koulutuspolun alusta. Yhdenvertaisuuden edistäminen edesauttaa erityisesti niiden lasten ja lapsiryhmien oikeuksien edistämistä, jotka ovat haavoittuvassa asemassa kuten esim. vammaiset ja rasismia kokevat lapset.
- Yhdenvertaisuuden edistäminen on EU:n lapsitakuun ja kansallisen lapsistrategian mukainen tavoite vähentää ja ehkäistä syrjäytymistä. Esitys tukisi siten EU:n ja Suomen asettamien tavoitteiden mukaista lapsen oikeuksien edistämistä.
- Yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomuksessa eduskunnalle (2022) tuodaan esille tutkimustiedon, selvitysten ja yhdenvertaisuusvaltuutettuun otettujen yhteydenottoihin perustuen, että vähemmistöihin kuuluvien ihmisten kokeemukset kasvatuksesta ja koulutuksesta kuitenkin kertovat jo varhaislapsuudessa koetuista

ennakkoluuloista, ulkopuolisuudesta, kiusaamisesta ja vähättelystä. Varhaiskasvatuksen aikana koetut syrjintäkokemukset voivat ohjata myöhemmin elämässä valinnoissa, esimerkiksi koulutuksen osalta. Yhdenvertaisuuden edistämisen vahvistaminen varhaiskasvatuksessa on lapsen oikeuksien toteutumisen turvaamiseksi ehdottoman tärkeää.

SOSTE nostaa esiin seuraavia huomioita:

- Varhaiskasvatuksessa on monin paikoin henkilöstön kuormittumista resurssivajeesta johtuen. Jotta lakiehdotuksen kannatettavat tavoitteet toteutuvat Suomessa yhdenvertaisesti, on keskeistä, että kaikilla toimipaikoilla ja toimijoilla on käytössään riittävät resurssit ja osaaminen yhdenvertaisuussuunnittelun tueksi ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi arjessa.
- Esityksen lapsi- ja perhevaikutusten arvioinnissa tuodaan esille mahdollisuus lasten osallistamisesta yhdenvertaisuussuunnitteluun heidän ikänsä ja kehitystasonsa huomioiden sekä huoltajien osallistamisesta. Jotta lasten osallistaminen toteutuisi kaikkialla Suomessa ja pienten lasten kyseessä ollessa, on sen toteuttamiseksi varmistettava henkilöstön tarvittava osaaminen. Lisäksi on tärkeää varmistaa, että lasten ja perheiden kuuleminen toteutetaan siten, että kaikilla, myös haavoittuvammassa asemassa olevilla, on mahdollisuus osallistua.
- Toimeenpanossa tulee kiinnittää huomiota myös pitkäaikaissairauden vuoksi tapahtuvaan syrjintään ja epäasialliseen kohteluun. Yhdenvertaisuussuunnittelu tukee esimerkiksi lääkehoidon vuoksi erityistä huomiota tarvitsevien lasten oikeuksia yhdenvertaiseen osallisuuteen ja vahvistaa myös turvallisuutta. Esimerkiksi diabetesta sairastavan lapsen lääkehoidon toteuttaminen varhaiskasvatuksessa edellyttää henkilöstöltä erityistä osaamista ja lisää myös tarvittavan henkilöstön määrää. Yhdenvertaisuusnäkökulma vahvistaa lapsen oikeutta tarvittavaan tukeen, koska se laajentaa tuen perusteluina usein käytettyjä lääketieteellistä ja turvallisuutta painottavaa näkökulmaa myös kysymykseksi oikeudesta yhdenvertaiseen osallisuuteen.

Mitä mieltä olette ehdotuksesta, että kunta vastaisi siitä, että sen alueella toimiville perhepäivähoidon ja kunnallisen avoimen varhaiskasvatuksen toimijoille laaditaan toimipaikkakohtaisen suunnitelman sijaan yhteistyössä näiden toimijoiden kanssa yhteiset yhdenvertaisuussuunnitelmat?

SOSTE kannattaa ehdotusta, että kunnan alueella toimivan perhepäivähoidon ja kunnallisen avoimen varhaiskasvatustoiminnan toimijoille laaditaan yhteiset suunnitelmat yhteistyössä näiden toimijoiden kanssa. Ehdotus vahvistaa suunnitelman toteutumisen näissä yksiköissä ja huomioi niissä toteutettavan varhaiskasvatuksen eron päiväkodissa toteutettavaan varhaiskasvatukseen.

Häirintä

Mitä mieltä olette ehdotuksesta koskien häirinnän määritelmän muuttamista siten, että se sisältäisi myös ihmisryhmään kohdistuvan häirinnän?

SOSTE kannattaa ehdotusta.

Mitä mieltä olette ehdotuksesta, jonka mukaan lakiin kirjattaisiin, että varhaiskasvatuksen ja koulutuksen järjestäjän menettely on syrjintää, jos ne laiminlyövät puuttua tiedossaan olevaan häirintään?

SOSTE pitää kannatettavana 14§:ään ehdotettua uutta momenttia häirintään puuttumisen laiminlyönnin määrittelemisestä syrjinnäksi. Ehdotus selkeämmin velvoittaisi varhaiskasvatuksen ja koulutuksen järjestäjän puuttumaan havaitsemaansa häirintään.

Asian vieminen lautakuntaan ilman yksilöityä asianomistajaa

Mitä mieltä olette ehdotuksesta, jonka mukaan yhdenvertaisuusvaltuutettu tai yhdenvertaisuutta edistävä yhteisö voisi viedä yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakuntaan myös sellaisen syrjintää tai vastatoimia koskevan asian, jossa ei ole yksilöityä tiettyä asianomistajaa?

Kannatamme ehdotusta. Kun yhdenvertaisuuslain 14 §:n mukaista häirinnän määritelmää ehdotetaan muutettavaksi niin, että häirintä voi kohdistua yksilön lisäksi myös ihmisryhmään, on mielestämme välttämätöntä luoda myös oikeussuojamekanismi, jolla valvontaviranomainen voi puuttua ihmisryhmään kohdistuviin häirintätapauksiin. Lautakuntakäsittelyn kautta kokonaisuun ihmisryhmiin kohdistuvat syrjivät käytännöt myös saisivat näkyvyyttä ja edistäisivät yhdenvertaisuutta koskevaa kansalaiskeskustelua.

Kohtuulliset mukautukset

Mitä mieltä olette ehdotuksesta koskien kohtuullisia mukautuksia?

Ehdotetut muutokset yhdenvertaisuuslain 15 §:ään vaikuttavat luonteeltaan lähinnä semanttisilta. Kuitenkin ne mielestämme onnistuneesti suuntavat lukijan huomion siihen, että pykälää tulee tulkita ennen kaikkea vammaisten ihmisten etujen ja yhdenvertaisuuden tehokkaamman toteuttamisen näkökulmasta. Ihmiset asioivat viranomaisissa käyttääkseen näiden palveluja. Siten heidän näkökulmastaan tärkeintä on yhdenvertaisuus kyseisten palvelujen saamisessa. Tämä toki edellyttää myös sitä, että viranomaisessa asiointia helpotetaan kohtuullisilla mukautuksilla, kuten sähköisesti aukeavilla ovilla, kynnysten poistamisella jne.

Hyvitys

Mitä mieltä olette ehdotuksesta, jonka mukaan yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta voisi määrätä hyvitystä?

Ehdotusta voi pitää rohkeana ja suomalaisen oikeusjärjestelmän perinteistä toimivallanjakoa merkittäväällä tavalla muuttavana. Sillä siirrettäisiin osa seuraamusjärjestelmästä yleisten tuomioistuinten lainkäyttövallan ulkopuolelle hallinnolliseen menettelyyn.

Mietinnön perustuslaillisessa arvioinnissa ehdotuksen ei katsota olevan ristiriidassa osapuolten oikeusturvan toteutumisen tai vallan kolmijako-opin kanssa. Mikäli tällaista ristiriitaa ei ole, pitää SOSTE ehdotusta kannatettavana. Hyvitysvaatimuksen esittämisen kynnyksen voisi arvioida alenevan merkittävästi, kun sen pystyisi tekemään oikeudenkäynnin ulkopuolella. Tämä lisäisi osaltaan syrjivään menettelyyn syyllistyvien toimijoiden riskiä joutua hyvitysseuraamusten kohteeksi. Siten ehdotettu yhdenvertaisuuslain 26 §:n muutos osaltaan vahvistaisi yhdenvertaisuuslain ennalta ehkäisevää vaikutusta, mikä on mielestämme kannatettavaa.

Ehdotuksen mukaan sekä yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnalla että käräjäoikeuksilla olisi toimivalta määrätä hyvitystä. Lautakunnan ja tuomioistuinten toimivallan jaosta säädettäisiin laissa. Mitä mieltä olette ehdotuksesta koskien käräjäoikeuksien ja yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan toimivallan jakoa hyvitysasioissa?

Ehdotettu toimivallan jako käräjäoikeuksien ja lautakunnan välillä vaikuttaa selkeältä. Syrjinnän kohteeksi joutuneiden ihmisten tehokkaan oikeussuojan kannalta on

tärkeää, että käräjäoikeus voi edelleen määrätä hyvityksen syrjintärikosasian tai syrjinnästä johtuvan vahingonkorvausvaatimuksen käsittelyn yhteydessä.

Ehdotuksen mukaan yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan menettelyssä noudatetaan asian käsittelyn ja selvittämisen, suullisen käsittelyn ja oikeudenkäyntikulujen osalta oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain säännöksiä ja näihin liittyviä julkisuussäännöksiä ja muilta osin täydentävästi hallintolakia. Mitä mieltä olette ehdotuksesta koskien yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnassa noudatettavaa menettelyä hyvitysasian käsittelyssä?

Kun hyvitysasiaa käsiteltäisiin hallinnollisessa lainkäyttömenettelyssä, on luontevaa, että menettelyssä noudatetaan myös hallinnollista lainkäyttöä koskevia säännöksiä. Siten esimerkiksi hyvitysasioita koskevat oikeudenkäyntikulut määrättäisiin lautakuntaprosessissa oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain, ei oikeudenkäymiskaaren, mukaan.

Oikeudenkäymiskaaren oikeudenkäyntikulusäännösten soveltamiskäytännöstä sekä mm. tarpeesta käyttää oikeudenkäyntiasiamiestä käräjäoikeudessa johtuu, että kynnys hyvitysvaatimusten esittämiselle on ollut sangen korkea. Ehdotus olisi omiaan tätä kynnystä madaltamaan, joten pidämme sitä kannatettavana.

Mitä mieltä olette ehdotuksesta, jonka mukaan hallintotuomioistuimessa vireillä olevassa asiassa voitaisiin vahvistaa ratkaisuksi sovinto hyvitysasiaa koskevalta osalta?

Ehdotuksessa hyvitysasioita koskeva menettely siirrettäisiin suurelta osin yleisissä tuomioistuimissa tapahtuvasta lainkäyttömenettelystä hallintomenettelyksi. Samalla kyseiseen hallintomenettelyyn yhdistettäisiin hallintomenettelyille nykyisin vieras sovinnon vahvistamisen menettely. Tämä toteutettaisiin ottamalla hallinnollista menettelyä koskeviin säännöksiin suora viittaussäännös oikeudenkäyntejä yleisissä tuomioistuimissa säätelevään oikeudenkäymiskaareen ja sen sovinnon vahvistamista koskevaan 20 lukuun.

Oikeudenkäymiskaaren 20 luvun sovinnon vahvistamista koskevalla sääntelyllä on kiinteä rajapinta rikos- ja riita-asioiden sovittelujärjestelmiin, joista säädetään omissa laeissaan. Kun hallintolainkäyttöä koskevassa lainsäädännössä ei ole vastaavaa sovitteluinstituutiota, jää ehdotettu sovinnon vahvistamista koskeva yhdenvertaisuuslain säännös irralliseksi ja merkitykseltään epäselväksi.

Samoin epäselväksi ehdotuksessa jäävät perustelut sille, miksi sovinnon vahvistaminen olisi mahdollista vasta asian ollessa vireillä hallintotuomioistuimessa. Yleisen lainkäytön sektorilla sovinnon vahvistamista pidetään yleensä oikeudenkäynnin

vaihtoehtona. Sovinnon vahvistaminen tai sovitteluprosessin käynnistäminen vasta muutoksenhakuvaiheessa lienee varsin harvinaista. Ehdotuksen mukaisessa hyvityksiasiaa koskevassa uudessa hallintomenettelyssä yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan käsittely korvaisi käräjäoikeuskäsittelyn, jolloin johdonmukaista olisi, että sovinnon vahvistamiseksi tehtävä sovittelu ja mahdollinen sovinnon vahvistaminen tapahtuisi ennen lautakuntakäsittelyä tai sen sijaan.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan kokoonpanoa ja menettelyjä koskevat muutokset

Mitä mieltä olette ehdotuksista koskien yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan kokoonpanoa ja menettelyjä (esim. jaostojen kokoonpano, vahvennettu jaosto, asian tutkimatta jättäminen, sidonnaisuusilmoitukset)?

Mietinnön perusteluista ilmenee, että lautakunnassa on koettu tarvetta sen kokoonpanon ja jaostorakenteen joustavoittamiselle lainsäädännössä. Tämä tarve tulee varmasti korostumaan lautakunnan toimivallan ja ratkaistavien asiamäärien lisääntyessä. Ehdotus vaikuttaa perustellulta.

Kannatamme myös ehdotettua sidonnaisuusilmoituksia koskevaa säännöstä. Kun lautakunnalle siirrettäisiin riippumattomille tuomioistuimille perinteisesti kuulunutta toimivaltaa, on lautakunnan riippumattomuuden turvaaminenkin entistä tärkeämpää.

Esityksen vaikutukset

Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetuilla muutoksilla olevan?

Muut huomiot esityksestä

Onko teillä muita huomioita esityksestä?

Työryhmän tiivistelmässä (VN/3528/2021) esitetään myös tarpeita jatkotyölle. Yhtenä jatkotarpeena tunnustetaan yhdenvertaisuussuunnitteluelvoitteen mahdollinen laajentaminen lasten ja nuorten seura- ja harrastustoimintaan sekä yksityisiin sosiaali- ja terveyspalveluihin. Tämä on lämpimästi kannatettavaa.

Lasten harrastus- ja seuratoiminta on merkittävässä asemassa yhteenkuuluvuuden vahvistamisen, yhteisön arvojen välittämisen ja lapsen ja nuoren itsetunnon

kehittymisen näkökulmasta. Vammaisten lasten ja nuorten lisäksi erilaisia pitkäaikaissairauksia, kuten diabetesta, sairastavilla lapsilla ja nuorilla voi olla erityistarpeita, joiden vuoksi heidät on tosiasiallisesti asetettu eriarvoiseen asemaan muiden kanssa. Järjestöille on raportoitu esimerkiksi tapauksista, joissa diabetesta sairastava lapsi ei ole päässyt mukaan seuratoimintana järjestettävään iltapäiväkerhoon diabeteksen hoidon tuen edellyttämän henkilöstön osaamisen ja henkilöstömäärävaikutusten vuoksi.

Yleiset huomiot esityksestä

Yleiset huomionne työelämän alajaoston esityksestä-

Työnantajan velvollisuus edistää yhdenvertaisuutta (7 §)

Mitä mieltä olette ehdotuksesta, jossa täsmennetään mitä työnantajan tulee ottaa huomioon arvioidessaan työpaikan yhdenvertaisuustilannetta?

SOSTE kannattaa ehdotusta. Erityisesti pidämme hyvänä muutosta, jonka mukaan työnantajan on arvioitava yhdenvertaisuuden toteutumista myös työhönnotossa. Tämä tulee edistämään työelämän monimuotoisuutta sekä ehkäisee rekrytointivaiheessa tapahtuvaa syrjintää.

Mitä mieltä olette ehdotuksesta, jonka mukaan yhdenvertaisuussuunnitelman tulisi jatkossa sisältää myös työpaikan yhdenvertaisuuden arvioinnin johtopäätökset?

SOSTE kannattaa edotusta. Jotta yhdenvertaisuussuunnitelma ei jää vain yhdeksi pakolliseksi paperiksi muiden joukossa, tulisi lakiin kirjata myös suunnitelman päivitysvelvoite. Lain mukaan työnantajalla, jonka palveluksessa on säännöllisesti vähintään 30 henkilöä, on oltava suunnitelma tarvittavista toimenpiteistä yhdenvertaisuuden edistämiseksi. SOSTE esittää, että raja lasketaan koskemaan vähintään 20 henkilöä työllistäviä työnantajia.

Yhdenvertaisuusvaltuutetun tehtävät ja toimivalta (19 §)

Mitä mieltä olette ehdotuksesta, jonka mukaan yhdenvertaisuusvaltuutetulla olisi oikeus antaa lausunto työsuojeluviranomaisen käsiteltävänä olevassa asiassa (22 §:n tarkoittamissa tapauksissa)?

SOSTE kannattaa ehdotusta, mutta katsoo ettei se tuo muutosta nykytilaan verrattuna.

Mitä mieltä olette ehdotuksesta, jonka mukaan yhdenvertaisuusvaltuutetulla olisi mahdollisuus toimia ulkopuolisena asiantuntijana työsuojeluviranomaisen toimivaltaan kuuluvassa asiassa?

SOSTE pitää yhteistyötä eri viranomaisten kesken tärkeänä. Ehdotus on kannatettava, mutta se ei käytännössä tuo muutosta nykytilaan verrattuna.

Työsuojeluviranomaisen tehtävät ja toimivalta (22 §)

Mitä mieltä olette ehdotuksesta, jossa työsuojeluviranomaisen valvontatoimivaltaa täsmennetään koskemaan työelämää?

SOSTE kannattaa ehdotusta.

Mitä mieltä olette ehdotuksesta, jonka mukaan työsuojeluviranomaisen on varattava yhdenvertaisuusvaltuutetulle tilaisuus lausunnon antamiseen asioissa, joilla on yhdenvertaisuuslain tulkinnan kannalta merkitystä?

SOSTE kannattaa ehdotusta, mutta katsoo ettei se tuo muutosta nykytilaan verrattuna.

Mitä mieltä olette ehdotuksesta, jonka mukaan työsuojeluviranomainen voi lain tulkinnan kannalta merkittävässä yksittäistapauksessa käyttää apunaan yhdenvertaisuusvaltuutettua asian selvittämisessä?

SOSTE pitää yhteistyötä eri viranomaisten kesken tärkeänä. Ehdotus on kannatettava, mutta se ei käytännössä tuo muutosta nykytilaan verrattuna.

Mitä mieltä olette työsuojeluviranomaisen tiedonvälitykseen liittyvistä ehdotuksista?

SOSTE kannattaa ehdotuksia.

Kehotusmenettelyn laajentaminen (työsuojelun valvontalaki 13 §)

Mitä mieltä olette ehdotuksesta, jossa työsuojeluviranomaisen kehotusmenettelyä laajennetaan koskemaan myös työnantajan velvollisuutta arvioida ja edistää yhdenvertaisuutta (7§:n 1 momentti)?

SOSTE kannattaa ehdotusta.

Vaihtoehtoiset ratkaisut

Jos näkemyksenne mukaan yhdenvertaisuusvaltuutetun toimivaltaa tulisi laajentaa kaikkiin työelämän syrjintä- ja yhdenvertaisuuskysymyksiin, miten ratkaisisitte yhdenvertaisuusvaltuutetun ja työsuojeluviranomaisen päällekkäiseen toimivaltaan liittyvät kysymykset?

SOSTE kannattaa toimivallan laajentamista kaikkiin työelämän syrjintä- ja yhdenvertaisuuskysymyksiin. Mahdolliset päällekkäisyydet on ratkaistavissa hyvällä viranomaisten välisellä yhteistyöllä.

Jos näkemyksenne mukaan yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan toimivaltaa tulisi laajentaa työelämän syrjintä- ja yhdenvertaisuuskysymyksiin, mitkä työelämäasiat soveltuisivat lautakuntakäsittelyyn?

SOSTE kannattaa toimivallan laajentamista. Lautakuntakäsittely toimisi matalan kynnyksen oikeussuojana esim. rekrytointisyrjintää, häirintää ja kohtuullisten mukautusten epäämistä koskevissa asioissa.

Vaikutusarvioinnit

Yleiset huomionne esityksen arvioiduista vaikutuksista-

Huomionne taloudellisista vaikutuksista

Huomionne vaikutuksista viranomaisten toimintaan-

Huomionne yhteiskunnallisista vaikutuksista

Onko jokin olennainen vaikutus jäänyt esityksessä arvioimatta tai liian vähäiselle arvioinnille? Jos on, mikä?